

Aansprekende, onverwachte, spannende en bijzondere diersoorten leven, zonder dat we het weten, bijna in de Limburgse achtertuinen. In deze serie zal **Frank Heinen** die soorten beschrijven. Hij wordt hierbij ondersteund door ARK Natuurontwikkeling. De serie eindigt met een prijsvraag, waarmee een safari door eigen provincie is te winnen.

Vandaag aflevering 17.

Muizen vormen een interessant, vaak ondergewaardeerd en uiterst divers smaldeel van het inheemse zoogdierenbestand. Zo zijn de diertjes van grote ecologische waarde. Ze vormen immers een belangrijke voedselbron voor spectaculaire jagers als roofvogels, uilen, marters, vossen of aders. Maar muizen zijn ook bekwame zaadverspreiders. Een van de mooiste en zeldzaamste muizensoorten van Nederland is de hazelmuis, een klein lid van de getalsmatig bescheiden familie der slaapmuizen. Net als andere slaapmuizen als de eikelmuis en de relmuis is de hazelmuis vooral 's zomers actief en trekt het dier zich tijdens de wintermaanden terug in een slaapnest voor de lange winterslaap. Eenmaal in ruststand teren hazelmuizen op de vetvoorraad die ze in het najaar al snoepend van vruchten, noten en bessen hebben opgebouwd. De knaagdieren zijn dan in staat hun lichaamstemperatuur en hartslag op een laag pitje te zetten. De hazelmuis is een echte klimmer en brengt maar weinig tijd door op de grond. De lange, behaarde grijpstaart en beweeglijke duim vormen ideale klautergereedschappen om braamstruiken en andersoortige struwelen mee te beklimmen. In geval van uiterste nood kan de hazelmuis haar staart afwerpen, een strategie die ook hagedissen hanteren om aan roofdieren te ontkomen. Ondanks het bescheiden formaat en de grotendeels nachtelijke leefwijze is de hazelmuis volgens expert Ruud Foppen relatief gemakkelijk te zien als je er oog voor hebt. „Allereerst verraden de diertjes hun aanwezigheid door de nesten die ze bouwen in dichte randvegetaties zoals braam- en bosrankstruwelen. Overdag verkeren hazelmuizen vaak in een soort 'halfslaap' en zijn ze in de buurt van hun bouwsels best te observeren als je ze niet te zeer verstoort. Ze zijn trager, minder schuw en duidelijk zichtbaarder dan andere muizen. Er zijn in Zuid-Limburg zelfs mensen die hazelmuizen in hun tuin hebben en veel plezier beleven aan het gadeslaan van de beestjes.” De nesten van de hazelmuis zijn bolvormige bouwsels, die meestal gemaakt zijn van grashalmen en bladeren. Ze hebben een doorsnede van tien tot vijftien centimeter. Ook aan de hand van voedselresten kan een ge-

De hazelmuis.

foto Ruud Foppen

ZUID-LIMBURGSE slaapkop

traint oog de aanwezigheid van hazelmuizen vaststellen, want de diertjes hebben een karakteristieke manier om bijvoorbeeld hazelnoten te verorberen. De hazelmuis is in Nederland een exclusief Zuid-Limburgse soort. Hazelmuizen leefden vroeger vermoedelijk in grote delen van Limburg, zelfs in het uiterste noorden nabij het Gelderse Nijmegen. De populatie is gaandeweg de vorige eeuw echter gekrompen en verspreid geraakt over kleine, gescheiden deelpopulaties. Momenteel komt de hazelmuis alleen nog voor in het zuidoosten van Limburg en de aangrenzende delen van Duitsland (waar het voorkomen van de soort echter matig gedocumenteerd is) en België (onder meer in de Voerstreek en het Land van Herve). De belangrijkste leefgebieden van het diertje zijn de hellingbossen in het Geulen Gulpdal en de Vijlenerbossen. „De hazelmuis verplaatst zich tussen opgaande begroeiing en is gevoelig voor versnippering. Flink-

onderbrekingen in houtwallen of tussen bosgebieden zijn soms al genoeg om deelpopulaties van elkaar te scheiden”, weet Bram Houben, die het hazelmuisproject van ARK Natuurontwikkeling coördineert. Doordat grond steeds vaker intensief wordt gebruikt, hagen, houtwallen en andere kleine landschapselementen vaak zijn gerooid en natuurlijke overgangen tussen bos en grasland op veel plaatsen verdwijnen, geldt de hazelmuis in Nederland inmiddels als een bedreigde en beschermde diersoort. Om het aantal geschikte leefgebieden voor de hazelmuis op te krikken, is er volgens Houben in het kader van het Actieplan Hazelmuis tussen 2006 en 2010 hard gewerkt aan het herstellen van structuurrijke mantel- en zoomvegetaties die de vaak harde, onnatuurlijke overgangen naar het bos wegnemen. Voortbouwend op het Actieplan Hazelmuis werkt ARK tevens aan populatieherstel. „Onze aanpak is tweeledig: we willen zowel bestaande leef-

gebieden met elkaar verbinden als nieuwe biotopen voor de hazelmuis creëren. We verwachten dat de hazelmuis zal profiteren van het scheppen van natuurgebieden met extensief begraaide bosranden en bosweidesystemen. Door een goed afgestemde extensieve begrazing en natuurlijk beheer is de verwachting dat vanzelf geschikte hazelmuisbiotopen zullen ontstaan. De ingrepen uit het verleden lijken momenteel al hun vruchten af te werpen. Dat is bijvoorbeeld te zien rond de Epenerbaan, een gebied waar veel werk is gemaakt van natuurherstel ten behoeve van de hazelmuis en andere soorten met gelijkaardige biotoopvoorkeuren.” Ruud Foppen, die veel onderzoek doet naar hazelmuizen, bevestigt dit beeld: „De gegevens die we voor het Meetnet Hazelmuizen van de Zoogdiervereniging sinds de jaren negentig van de vorige eeuw jaarlijks en methodisch verzamelen, laten een positieve trend zien. Ze wijzen uit dat het landschapsbeheer in Zuid-Lim-

burg positief uitpakt voor de hazelmuis. Op het moment duiken we wat dieper in de ecologie en leefwijze van de hazelmuis, om te kijken voor welke specifieke vegetatietypen het dier de grootste voorkeur aan de dag legt. Daar kunnen we ook het beheer weer op afstemmen.” Maar hoe krijg je een goed beeld van het aantal hazelmuizen in een gebied? „Door nesten in kaart te brengen of gebruik te maken van nestbuizen. Door deze buizen op te hangen langs verschillende trajecten kunnen we, aan de hand van de nestjes in de buizen, nagaan in welke deelgebieden de hazelmuis met zekerheid aanwezig is en populatietrends vaststellen”, vertelt Houben. Volgens hem is de hazelmuis een uitstekende ambassadeur voor gericht natuurherstel en de terugkeer van kleinschalige en soortenrijke landschappen. „De hazelmuis is een prachtig diertje, dat symbool staat voor de oorspronkelijke overgangsvegetatie van extensief begraaide, open landschappen naar soortenrijke bosranden. Naast de hazelmuis profiteren ook andere soorten van het herstel van dergelijke bosranden. Denk bijvoorbeeld aan de ijsvogelvlinder, sleedoornpage, geelgors, grauwe klauwier, levenbarende hagedis en hazelworm.” Ook Foppen ziet de hazelmuis als een mooi, typisch Limburgs natuuricoon. „Het is een diertje waar Limburg trots op mag zijn. Bovendien is het een vrij gemakkelijk te beheeren soort, die gedijt in de landschapstypen die voor veel mensen de charme van Zuid-Limburg belichamen.”